

Perehüvitiste seaduse muutmise seadus

§ 1. Perehüvitiste seaduse muutmine

Perehüvitiste seaduses tehakse järgmised muudatused:

- 1) paragrahvi 49 lõige 1 tunnistatakse kehtetuks;
- 2) paragrahvi 52 lõikes 3 asendatakse sõnad „Kohtumenetlusaegse ja pankrotimenetlusaegse“ sõnaga „Pankrotimenetlusaegse“;
- 3) paragrahvi 52 lõige 4 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

“(4) Kohtumenetlusaegse elatisabi määramise otsus toimetatakse kätte elatisabi taotlejale. Pankrotimenetlusaegse elatisabi määramise otsus toimetatakse kätte elatisabi taotlejale ja elatisnõude võlgnikule. Kui andmed elatisabi võlgniku aadressi kohta puuduvad või kui elatisabi võlgnik ei ela teada oleval aadressil ja tema tegelik viibimiskoht ei ole teada ning otsust ei ole muul viisil võimalik teatavaks teha, avaldatakse elatisabi määramise otsus ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded.”;
- 4) paragrahvi 54 lg 2 tunnistatakse kehtetuks;
- 5) paragrahvi 56 lõige 1 punkt 2 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

“(2) kohtumenetlusaegse elatisabi saamise eelduseks olnud kohtumenetlus on lõppenud ilma, et elatis oleks välja mõistetud, välja arvatud juhul, kui selle põhjuseks oli elatisabi saama õigustatud isiku või kostja surm;”;
- 6) paragrahvi 56 täiendatakse lõikega 1¹ järgmises sõnastuses:

(1¹) Sotsiaalkindlustusamet ei nõua elatisabi saajalt kohtumenetlusaegset elatisabi tagasi, kui kohus kinnitas kompromissi, milles lepiti kokku lapse ülalpidamises või kui kohus suunas vanemad tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 560¹ alusel perelepitusse, kus elatise maksmise kokkulepe kinnitati vanemluskokkuleppega, sõltumata sellest, kas kompromiss või vanemluskokkulepe sisaldab kohtumenetluse ajal elatise nõuet või mitte.“;
- 7) paragrahvi 56 lõiget 1 täiendatakse punktiga 2¹ järgmises sõnastuses:

“(2¹) kui kohus jätab hagi läbi vaatamata;”
- 8) paragrahvi 56 lõige 1 punkt 3 tunnistatakse kehtetuks;
- 9) paragrahvi 57 lõige 1 tunnistatakse kehtetuks;
- 10) paragrahvi 57 lõikes 3 asendatakse tekstiosa „1–2“ tekstiosaga „1¹–2“;
- 11) paragrahvi 57 lõige 4 tunnistatakse kehtetuks;

12) paragrahvi 57 lõike 5 teisest lausest jäetakse välja sõnad „kohtumenetlusaegse või“;

13) paragrahvi 58 lõige 1 tunnistatakse kehtetuks;

14) paragrahvi 58 lõike 2 punktist 2 jäetakse välja sõnad „kohtumenetluse ja“;

15) seaduse 4. peatüki 5. jagu täiendatakse §-ga 58¹ järgmises sõnastuses:

„§ 58¹. Riigile üleläänud elatisnõude aegumine

(1) Riigile üleläänud elatisnõude aegumine peatub kuni lapse täisealiseks saamiseni.

(2) Riigile üleläänud elatisnõude aegumistähtaeg on 10 aastat nõude sissenõutavaks muutumisest.“.

§ 2. Seaduse jõustumine

Käesolev seadus jõustub 2027. aasta 1. märtsil.

Seletuskiri

Sissejuhatas

Eelnõuga muudetakse kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise korda. Muudatuse tulemusena makstakse kohtumenetlusaegset elatisabi ka siis, kui kohus on suunanud vanemad perelepitusse ja elatise kokkulepe kinnitatakse vanemluskokkuleppega või kui kohus kinnitab kompromissi, millega lepiti kokku lapse ülalpidamises. Eelnõuga täpsustatakse ka riigile üleläänud elatisnõuete aegumise regulatsiooni. Muudatuse kohaselt peatub riigile üleläänud elatisnõude aegumine kuni lapse täisealiseks saamiseni ning nõuete aegumistähtaeg on 10 aastat nõude sissenõutavaks muutumisest.

Muudatused vähendavad halduskoormust. Edaspidi makstakse kohtumenetlusaegset elatisabi toetusena, mistõttu elatisnõue ei lähe riigile üle ning regressnõudeid ei menetleta. Lisaks väheneb enammakstud elatisabi tagasinõuete arv, kuna laiendatakse olukordi, milles kohtumenetlusaegse elatisabi maksmine on põhjendatud.

Eelnõu eesmärk

Eelnõu eesmärk on tagada lapse ülalpidamine kohtumenetluse ajal senisest paremini, laiendades olukordi, millal on võimalik saada kohtumenetlusaegset elatisabi. Lisaks on eesmärk muuta elatisabi süsteem lihtsamaks ja tõhusamaks ning vähendada halduskoormust.

Muudatused on vajalikud, sest kehtiv seadus näeb mõnel juhul ette kohtumenetlusaegse elatisabi tagasinõudmise ka siis, kui riigi toetus oli lapse ülalpidamise tagamiseks tegelikult põhjendatud. Näiteks ei ole asjakohane nõuda elatisabi tagasi, kui kohus on suunanud vanemad perelepitusse ning perelepituses on kokku lepitud ka elatise maksmises. Samas kehtiva seaduse järgi tuleb sellisel juhul elatisabi tagasi nõuda, kuna kohtumenetlus lõpetati ja elatis jäi kohtumenetluses välja mõistmata. Samuti võib tagasinõude kaasa tuua olukord, kus kohus on menetluse ajal kohustanud kostjat hagi tagamise korras elatist maksma, kuid menetlus lõpeb kompromissiga, milles lepitakse elatise maksmine kokku alates hilisemast kuupäevast. Eelnõuga laiendatakse kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise aluseid, et vältida selliseid olukordi ning tagada, et lapse ülalpidamise toetamiseks makstud elatisabi ei tuleks põhjendamatult tagasi nõuda.

Eelnõu teine eesmärk on täpsustada riigile üleläänud elatisnõuete aegumise korda. 2017. aastal loodi täitemenetlusaegse elatisabi regulatsioon, milles sätestati muuhulgas, et täitemenetlusaegse elatisabi maksmisega läheb lapse elatisnõue üle riigile ning nõude täitmiseks liitub riik lapse elatise nõude täitemenetlusega. Täitemenetluses rahuldatakse esmalt lapse elatisnõuded ja alles siis riigile üleläänud nõuded. Seadusandja eesmärk oli juba regulatsiooni loomisel, et lapse elatisnõuetele ja riigile üleläänud elatisnõuetele kohaldataks sisuliselt samu aegumispõhimõtteid. Praktikas on siiski ilmnenud, et kehtiv regulatsioon võimaldab erinevaid tõlgendusi. Kui lapse elatisnõude aegumine peatub kuni lapse täisealiseks saamiseni, siis riigile üleläänud elatisnõuete puhul sellist selget regulatsiooni ei ole.

Muudatuse eesmärk on kõrvaldada see ebaselgus ja tagada, et riigile üleläänud elatisnõuded ei aeguks enne, kui riigil tekib tegelik võimalus nende täitmist nõuda. Kui muudatust ei tehta, siis hakkavad 2017. aastal tekkinud riigile üleläänud elatisnõuded aeguma juba 2027. aastal.

Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Paragrahvi 49 lg 1 kehtetuks tunnistamine

Eelnõuga tunnistatakse kehtetuks § 49 lg 1, mille järgi makstakse kohtumenetlusaegset elatisabi, kui võlgnik ei täida ülalpidamiskohustust perekonnaseaduse kohaselt. Muudatuse tulemusena ei sõltu kohtumenetlusaegse elatisabi maksmine enam sellest, kas kohustatud vanem kohtumenetluse ajal ülalpidamiskohustust täidab või mitte. Elatisabi eesmärk on toetada lapse ülalpidamist kohtumenetluse ajal ning pakkuda last kasvatavale vanemale täiendavat tuge ajal, mil elatisega seotud küsimused ei ole veel lõplikult lahendatud.

Paragrahvi 52 lõigete 3 ja 4 muutmine

Eelnõuga loobutakse kohtumenetlusaegse elatisabi maksmisel elatisnõude riigile üleminekust. Praktika on näidanud, et riigile üleläänud nõuetest õnnestub tagasi saada vaid väike osa. 2025.aastal algatati 99 regressi nõuet summas 71 280¹. Samal ajal kaasneb nõuete arvestamise, menetlemise ja sissenõudmisega märkimisväärne halduskoormus. Seetõttu ei ole nõuete menetlemisele ja sissenõudmisele kuluv haldusressurss saadava tulemusega võrreldes põhjendatud. Eelnõuga käsitatakse kohtumenetlusaegset elatisabi edaspidi lapse ülalpidamise toetamiseks makstava toetusena, mistõttu elatisnõue riigile enam üle ei lähe. Sellest tulenevalt jäetakse nõude riigile üleminekut puudutav märge kohtumenetlusaegse elatisabi määramise otsusest välja ning määramise otsust ei toimetata enam võlgnikule kätte.

Kohtumenetlusaegse elatisabi käsitlemine toetusena on põhjendatud, kuna elatise maksmise üle käib alles vaidlus ning kohtumenetlusaegset elatisabi makstakse lühikese aja jooksul. Elatisabi makstakse maksimaalselt 150 päeva ning Sotsiaalkindlustusameti andmetel on elatisabi maksmise keskmine kestus 3,6 kuud ehk ligikaudu 100 päeva.

Kohtumenetluse ajal ei ole teada, millise lahenduse ni menetluse lõpuks jõutakse. Elatise maksmise kohustus võib jääda muutumatuks, kuid pooled võivad jõuda ka kompromissile või lahendada vaidluse perelepituse käigus. Sellest tulenevalt eeldab regressnõuete rakendamine iga kohtulahendi sisulist läbivaatamist, et välja selgitada, kas ja millises ulatuses on alust makstud elatisabi tagasi nõuda. Lisaks kaasnevad regressnõuetega vaided ja nende menetlemine, mis suurendab halduskoormust. Arvestades, et võlgnikelt õnnestub tagasi saada vaid väike osa regressnõuetest, ei ole sellise süsteemi ülalpidamine kulutõhus. Kohtumenetlusaegset elatisabi nõutakse edaspidi tagasi üksnes piiratud juhtudel, kui kohtumenetlus ei jõua sisulise lahenduse ni hageja tegevuse või tegevusetuse tõttu, näiteks hagist loobumise tõttu.

Paragrahvi 54 lõike 2 kehtetuks tunnistamine

Lõige 2 tunnistatakse kehtetuks, kuna kohtumenetlusaegne elatisabi makstakse lapse ülalpidamise toetamiseks kohtumenetluse ajal toetusena ning puudub vajadus lõpetada elatisabi maksmine põhjusel, et võlgnik vaidlustab ülalpidamiskohustuse olemasolu või täitmise.

Paragrahvi 56 muutmine

Eelnõuga täpsustatakse ja täiendatakse elatisabi tagasinõudmise alused.

Paragrahvi 56 lõike 1 punkti 2 täiendatakse alusega, millal ei nõuta elatisabi saajalt alusetult makstud kohtumenetlusaegset elatisabi tagasi, kui kohtumenetlus on lõppenud ilma, et elatis oleks välja mõistetud. Kehtiva seaduse järgi ei tehta seda vaid juhul, kui kohtumenetlus lõpeb

¹ Sotsiaalkindlustusameti andmed

kostja surma tõttu. Muudatuse kohaselt ei nõuta elatisabi tagasi ka siis, kui elatisabi saama õigustatud laps sureb.

Paragrahvi 56 lõiget 1 täiendatakse uue tagasinõude alusega juhuks, kui kohus jätab hagi läbi vaatamata. Kuna sellisel juhul ei jõua kohus elatisnõuet sisuliselt lahendada ning menetluse lõppemine võib tuleneda hageja tegevusest või tegevusetusest, näiteks hagi tagasivõtmisest või menetlusdokumendi puuduste kõrvaldamata jätmisest, on põhjendatud välja makstud kohtumenetlusaegse elatisabi tagasinõudmine.

Paragrahvi 56 täiendatakse lõikega 1¹, et välistada kohtumenetlusaegse elatisabi tagasinõudmine elatisabi saajalt olukorras, kus kohus on suunanud vanemad perelepitusse ning elatise maksmises lepitakse kokku perelepitaja vahendusel ning see kinnitatakse vanemluskokkuleppega. Lisaks ei nõuta elatisabi tagasi juhul, kui vanemad on sõlminud lapse ülalpidamise osas kompromissi, mille kohus on kinnitanud. Mõlemal juhul on lapse ülalpidamise küsimus lahendatud vanemate kokkuleppel. Elatisabi tagasinõudmine ei oleks sellistes olukordades põhjendatud, kuna see seaks kokkuleppele jõudnud vanemad ebasoodsamasse olukorda võrreldes vanematega, kelle vaidlus lahendatakse kohtuotsusega.

Paragrahvi 56 lõike 1 punkt 3 tunnistatakse kehtetuks, kuna riik ei nõua elatisabi saajalt edaspidi elatisabi tagasi, kui teine vanem asub ülalpidamiskohustust täitma või elatist maksmata. Seda eelkõige põhjusel, et kohtumenetlusaegset elatisabi makstakse edaspidi toetusena, et aidata katta osaliselt lapse ülalpidamiskulusid kohtumenetluse ajal. Lisaks on tagasinõuetega tegelemine riigi jaoks kulukas ja suure halduskoormusega.

Paragrahvide 57 ja 58 muutmine

Paragrahvi 57 lõige 1, paragrahvi 57 lõige 4 ja paragrahvi 58 lõige 1 tunnistatakse kehtetuks, kuna need sätted on seotud kohtumenetlusaegse elatisabi maksmisel tekkiva nõude üleminekuga riigile. Eelnõu kohaselt ei lähe kohtumenetlusaegse elatisabi maksmisel elatisnõue edaspidi riigile üle, mistõttu puudub vajadus vastavate sätete järele.

Paragrahvi 57 lõikes 3 tehakse terminoloogiline muudatus ning paragrahvi 57 lõike 5 teisest lausest jäetakse välja sõnad „kohtumenetlusaegse või“, et viia säte kooskõlla uue regulatsiooniga, mille kohaselt kohtumenetlusaegse elatisabi maksmisel nõude üleminekut riigile enam ei toimu. Samal põhjusel muudetakse ka paragrahvi 58 lõike 2 punkti 2.

Paragrahvi 58¹ lisamine

Seaduse 4. peatüki 5. jagu täiendatakse §-ga 58¹, mis reguleerib riigile üleläänud elatisnõude aegumist.² Eesmärk on viia riigile üleläänud elatisnõuete aegumise regulatsioon kooskõlla tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 157 lõikes 5 ja § 164 lõikes 2 sätestatuga, mille kohaselt peatub vanema ja lapse vaheliste ülalpidamisnõuete aegumine kuni lapse täisealiseks saamiseni. Pärast lapse täisealiseks saamist on aegumistähtaeg kümme aastat iga üksiku nõude kohta.

Sama põhimõtet on põhjendatud kohaldada ka riigile üleläänud elatisnõuetele. Täitemenetluses rahuldatakse esmalt lapse elatisnõuded ning alles seejärel riigile üleläänud nõuded. Seetõttu võivad riigile üleläänud nõuded kehtiva regulatsiooni kohaselt aeguda enne, kui riigil tekib tegelik võimalus nende täitmist nõuda.

² Muudatuste jõustumisel lähevad elatisnõuded riigile edaspidi üle täitemenetlusaegse ja pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmisel. Kohtumenetlusaegse elatisabi maksmisel enam mitte.

Muudatus lähtub seadusandja algsest eesmärgist. Kui elatisabi regulatsiooni 2017. aastal täiendati ja loodi täitemenetlusaegse elatisabi liik, oli eesmärk, et lapse ja vanema vahelistele elatisnõuetele ning riigile üleläänud elatisnõuetele kohaldataks sisuliselt samasuguseid aegumispõhimõtteid. Praktikas on aga ilmnenud, et kehtiv regulatsioon võimaldab erinevaid tõlgendusi. Õigusselguse tagamiseks sätestatakse riigile üleläänud elatisnõuete aegumise alused selgelt pereküvitiste seaduses.

Eelnõu mõjud

Muudatustega kaasnevad mõjud avalduvad eelkõige neljale sihtrühmale: kohtumenetlusaegse elatisabi saajad ehk lapsed ja neid kasvatavad vanemad, elatisvõlgnikud, Sotsiaalkindlustusamet ning riigieelarve. Mõjud avalduvad eelkõige sotsiaalses, majanduslikus ja riigivalitsemise valdkonnas. Mõjude olulisust on hinnatud mõju ulatuse, mõju avaldumise sageduse, mõjutatud sihtrühma suuruse ja ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski alusel. Eelnõuga ei kaasne olulist mõju ettevõtluskeskkonnale, loodus- ega elukeskkonnale, regionaalarengule, riigi julgeolekule ega välissuhetele.

Sotsiaalne mõju

Muudatus mõjutab kohtumenetlusaegse elatisabi saajaid ehk lapsi ja neid kasvatavaid vanemaid. Kohtumenetlusaegset elatisabi sai 2025. aastal 381 saajat 582 lapse eest³. Mõjutatud sihtrühm on kogu elanikkonnaga võrreldes väike, kuid sotsiaalselt tundlik, kuna elatisabi eesmärk on toetada lapse ülalpidamist olukorras, kus teine vanem ei täida ülalpidamiskohustust või selle täitmine on vaidluse all.

Muudatuse peamine positiivne mõju seisneb selles, et kohtumenetlusaegset elatisabi käsitatakse edaspidi selgemalt lapse ülalpidamise toetamiseks makstava toetusena. See vähendab olukordi, kus lapse ülalpidamiseks makstud elatisabi tuleb hiljem tagasi nõuda, kuigi selle maksmine kohtumenetluse ajal oli sisuliselt põhjendatud. Seetõttu paraneb elatisabi saajate õiguskindlus ja sissetuleku prognoositavus. Ebasoovitavate mõjude riski vähendab asjaolu, et tagasinõude võimalus säilib seaduses ettenähtud juhtudel.

Mõju ulatus elatisabi saajatele on keskmine, sest muudatus ei muuda elatisabi eesmärki, kuid muudab toetuse õiguslikku laadi ja vähendab tagasinõude riski. Mõju avaldumise sagedus on keskmine, mõjutatud sihtrühma suurus väike ning ebasoovitavate mõjude risk väike kuni keskmine. Kokkuvõttes on mõju elatisabi saajatele mõõdukalt positiivne ja sihtrühma haavatavust arvestades oluline.

Elatisevõlgnike jaoks seisneb mõju selles, et kohtumenetlusaegse elatisabi maksmisel ei teki edaspidi riigi regressnõuet võlgniku vastu. Kohtumenetlusaegse elatisabi maksmine ei vabasta vanemat lapse ülalpidamiskohustusest, sealhulgas elatise maksmisest, ega tähenda, et kohustus oleks riigi poolt täidetud. Elatisabi on ajutine riigipoolne toetus lapse ülalpidamiseks kohtumenetluse ajal. Kui kohus mõistab elatise välja või vanemad lepivad lapse ülalpidamises, sh elatise summas ja ajas kokku, saab elatisnõuet maksta panna kehtivas korras, sealhulgas täitemenetluse kaudu. Ebasoovitavate mõjude risk on väike kuni keskmine, sest regressnõude puudumine võib vähendada võlgniku motivatsiooni kohtumenetluse ajal vabatahtlikult lapse

³ Sotsiaalkindlustusameti andmed

ülalpidamises osaleda, kuid seda maandavad ülalpidamiskohustuse säilimine, elatisnõude sisuline lahendamine kohtumenetluses ning kohtumenetlusaegse elatisabi ajaline ja summaline piiratus. Kokkuvõttes on mõju elatisvõlgnikele väike kuni keskmine.

Majanduslik mõju

Kohtumenetlusaegset elatisabi maksti 2025. aastal summas 317 863 eurot. Võrdluseks maksti täitemenetlusaegset elatisabi 2025. aastal 11 168 770 eurot. 2025. aastal võeti 33 kohtumenetlusaegse elatisabi saaja suhtes arvele enammakseid kogusummas 22 883 eurot, millest on tasutud 13 030 eurot ehk 57% ja tasumata 9 853 eurot ehk 43%⁴. Need andmed viitavad, et kohtumenetlusaegse elatisabi muudatuse otsene mõju riigieelarvele on võrreldes elatisabi süsteemi tervikmahuga vähene.

Muudatus mõjutab riigieelarvet kahel vastassuunalisel viisil. Ühelt poolt vähenevad kohtumenetlusaegse elatisabi puhul nõuete arvestamise, menetlemise ja sissenõudmisega seotud kulud. Teiselt poolt võib väheneda tagasinõuete kaudu riigile laekuvate summade maht ning teatud juhtudel suurendada väljamaksete kulu, kui kohtumenetluse ajal tehtud makseid ei kontrollita senises ulatuses või kui kohtumenetlusaegset elatisabi tajutakse senisest selgemalt ajutise toetusena lapse ülalpidamiseks. Taotluste arvu suurenemise risk võib avalduda eelkõige maksekäsu kiirmenetluse kasutamisel, kuid seda piirab asjaolu, et tagasinõude alused säilivad seaduses ettenähtud juhtudel. Kokkuvõttes on mõju riigieelarvele vähene ning suunaga kulude mõningasele suurenemisele või laekumiste vähenemisele.

Leibkondade majanduslikule olukorrale on mõju sihtrühma väiksust arvestades piiratud, kuid konkreetse pere jaoks võib tagasinõude riski vähenemine parandada sissetuleku prognoositavust.

Mõju riigivalitsemisele

Muudatus mõjutab eelkõige Sotsiaalkindlustusameti töökorraldust. Kuna kohtumenetlusaegse elatisabi puhul ei teki edaspidi regressnõudeid, väheneb nõuete arvestamise, menetlemise ja sissenõudmisega seotud töömaht. Samuti väheneb vajadus menetleda regressnõuetega seotud vaideid, toimetada kohtumenetlusaegse elatisabi määramise otsust võlgnikule kätte ning koguda ja hinnata andmeid võlgniku maksekäitumise kohta kohtumenetluse ajal. Muudatus vähendab ka vajadust hinnata vanemate omavahelisi vaidlusküsimusi, sealhulgas seda, kas ja millises ulatuses on teine vanem lapse ülalpidamises või kasvatamises osalenud.

Rakendamisega kaasneb ühekordne töökoormus ja IT-arenduste vajadus, kuna muuta tuleb taotluse vormi, haldusaktide sõnastust, võlgnikule otsuste saatmise loogikat, regressnõuete tekkimise loogikat ning iseteeninduses kuvatavat infot. Arenduse maksumust käsitletakse seaduse rakendamise seotud kulude peatükis.

Mõju ulatus Sotsiaalkindlustusametile on keskmine, sest tööprotsessides toimuvad sisulised muudatused, kuid ameti üldine ülesanne elatisabi korraldamisel jääb alles. Mõju avaldumise sagedus on keskmine kuni suur, mõjutatud sihtrühma suurus väike ning ebasoovitavate mõjude risk väike kuni keskmine. Kokkuvõttes on mõju Sotsiaalkindlustusametile mõõdukalt positiivne, kuid rakendamise etapis tuleb arvestada ühekordse lisatöö ning IT-arenduse vajadusega.

⁴ Sotsiaalkindlustusameti andmed

Mõju õigusselgusele

Eelnõuga lisatakse pereküvitiste seadusesse sätte, mis reguleerib riigile üleläänud elatisnõuete aegumist. Muudatuse mõju seisneb eelkõige õigusselguse suurenemises nende elatisabi liikide puhul, kus nõue läheb jätkuvalt riigile üle.

Muudatus ei puuduta kohtumenetlusaegset elatisabi, sest selle maksmisel ei lähe nõue edaspidi riigile üle. Küll aga on muudatus oluline täitemenetlusaegse ja pankrotimenetlusaegse elatisabi puhul, kus riigile üleläänud nõuetel on jätkuvalt praktiline tähendus. 2025. aastal sai täitemenetlusaegset elatisabi 5452 inimest ning pankrotimenetlusaegset elatisabi 52 isikut⁵.

Aegumise regulatsiooni täpsustamisel võib olla ka positiivne mõju riigieelarvele, kuna muudatus parandab riigile üleläänud elatisnõuete sissenõudmise võimalust. Kui nõuete aegumine peatub kuni lapse täisealiseks saamiseni ja pärast seda on nõude aegumistähtaeg 10 aastat iga üksiku kohustuse puhul, väheneb risk, et riigile üleläänud nõuded aeguvad enne, kui riigil tekib tegelik võimalus nende täitmist nõuda. Mõju täpne rahaline ulatus sõltub riigile üleläänud nõuete mahust ja tegelikust sissenõudmise tulemuslikkusest.

Mõju ulatus on väike kuni keskmine, sest muudatus ei muuda elatisabi saamise igapäevast korda, kuid suurendab nõuete menetlemise õigusselgust ja võib parandada riigi nõuete sissenõutavust. Mõju avaldumise sagedus on väike kuni keskmine, mõjutatud sihtrühma suurus väike ning ebasoovitavate mõjude risk väike. Kokkuvõttes on mõju õigusselgusele ja riigi nõuete kaitsesele positiivne.

Mõju soolisele võrdõiguslikkusele ja võrdsele kohtlemisele

Eelnõu ei sätesta õigusi ega kohustusi soost, vanusest, rahvusest, puudest või muust võrreldavast tunnusest sõltuvalt, mistõttu on regulatsioon formaalselt sooneutraalne. Samas kaasneb muudatusega kaudne positiivne mõju soolisele võrdõiguslikkusele, kuna praktikas on elatise taotlejaks ja seeläbi ka kohtumenetlusaegse elatisabi saajaks enamasti lapsega koos elav vanem, kes on valdavas osas juhtudest ema. Seetõttu toetab muudatus tegelikus mõjus eelkõige naisi, kes kannavad pärast lahkuminekut sagedamini lapse igapäevast hooldus- ja ülalpidamiskoormust.

Muudatus võib parandada nende vanemate õiguskindlust ja sissetuleku prognoositavust kohtumenetluse ajal, kuna väheneb risk, et lapse ülalpidamise toetamiseks makstud kohtumenetlusaegne elatisabi tuleb hiljem tagasi maksta olukorras, kus abi maksmine oli sisuliselt põhjendatud. Mõju soolisele võrdõiguslikkusele on seega kaudne ja positiivne.

Laiem mõju võrdsele kohtlemisele on väike, kuna kohtumenetlusaegse elatisabi saamise tingimused on kõigile sihtrühma kuuluvatele isikutele samad. Võrreldes täitemenetlusaegse ja pankrotimenetlusaegse elatisabiga on tingimused mõnevõrra erinevad, sest viimase kahe elatisabi liigi puhul nõutakse elatisabi tagasi juhul, kui kohustatud vanem täidab oma ülalpidamiskohustust. Kohtumenetlusaegse elatisabi puhul seda edaspidi ei tehta.

Erinev kohtlemine on põhjendatud, kuna tegemist on sisuliselt erinevate olukordadega. Kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise ajal ei ole veel selge, kas, millises ulatuses ja millisest

⁵ Sotsiaalkindlustusameti andmed

ajast alates tekib kohustatud vanemal elatise maksmise kohustus. Seetõttu on kohtumenetlusaegse elatisabi eesmärk toetada lapse ülalpidamist ajal, mil vaidlus alles käib. Täitemenetlusaegse ja pankrotimenetlusaegse elatisabi puhul on elatise maksmise kohustus seevastu juba tuvastatud ning riik maksab elatisabi olukorras, kus kohustatud vanem jätab oma kohustuse täitmata.

Erinev kohtlemine on põhjendatud ka meetmete erineva ulatuse tõttu. Kohtumenetlusaegset elatisabi makstakse maksimaalselt 150 päeva ning kuni 1000 euro ulatuses. Täitemenetlusaegset ja pankrotimenetlusaegset elatisabi on võimalik saada oluliselt pikema perioodi jooksul, sealhulgas õppiva lapse puhul kuni 21-aastaseks saamiseni. Kui ka nende elatisabi liikide puhul loobutaks enamakstud elatisabi tagasinõudmisest, tähendaks see sisuliselt kohustatud vanema ülalpidamiskohustuse pikaajalist kandmist riigi poolt. Selline tulemus ei oleks kooskõlas elatisabi regulatsiooni eesmärgiga ega oleks riigi vahendite kasutamise seisukohalt põhjendatud.

Mõju halduskoormusele

Eelnõu ei mõjuta ettevõtete halduskoormust. Kodanike halduskoormus pigem väheneb, kuna kohtumenetlusaegse elatisabi puhul väheneb regressi- ja tagasinõuetega seotud menetluskooormus ning vajadus osaleda vaide- ja sissenõudmismenetlustes. Avaliku sektori töökoormus väheneb eelkõige Sotsiaalkindlustusametis, kuigi muudatuse rakendamise alguses kaasneb ühekordne töökoormus infosüsteemide, taotlusvormide, haldusaktide ja menetlusprotsesside kohandamisel.

Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Eelnõuga vähenevad regressi- ja tagasinõuete kaudu riigile laekuvad summad ligikaudu 0,1 mln eurot aastas.

Eelnõuga kaasneb elatisabi kulude suurenemine ligikaudu 0,1 mln eurot aastas seoses elatisabi taotluste arvu mõningase kasvuga ning sotsiaalkaitse infosüsteemi (SKAIS) ühekordne arenduskulu 60 000 eurot. Elatisabi kulud on riigieelarves arvestuslikud ehk piirmäärata, mistõttu mõju eelarvele vaadatakse üle riigieelarve strateegia 2027-2030 koostamise protsessis ning võetakse arvesse Rahandusministeeriumi suvises majandusprognoosis. SKAISi arenduskulud planeeritakse katta Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastatud TAT “Laste ja perede toetamine” eelarvest.

Tabel 1 Elatisabi eelarved 2026-2030 (mln eurot)

Rea sisu / Aasta	2026	2027	2028	2029	2030
Täitemenetlusaegne	12,99	13,63	14,27	14,90	15,54
Kohtumenetlusaegne	0,32	0,31	0,30	0,29	0,28
Pankrotiaegne	0,13	0,14	0,15	0,15	0,16
Kokku RES2027-2030 (2026.a kevadprognoos)	13,44	14,08	14,71	15,34	15,98

